

RÁKÓCZI SZABADSÁGHARCA ÉS VÁSÁRHELYI VONATKOZÁSAI

A fejedelem emigrációja és hazatérése

„Hazámba vágyom,
Duna - Tisza partja vár,
Szebb ott az álom,
Szebben dalol a madár.”

(Kacsóh Pongrác: *Rákóczi megtérése, 1906.*)

2010. április 8-án múlt 275 éve, hogy a magyar szabadságeszme vezérlő csillaga, II. Rákóczi Ferenc Rodostóban eltávozott az élők sorából.

A százhetvenedik évforduló tájkán időről-időre hangsúlyosan vetődött fel a hazai földben való újratemetés gondolata, azonban az 1905-ös esztendő nem kedvezett az esemény lebonyolításának. Az uralkodó és a nemzet között kiéleződött ellentét alkotmányos válságban csúcsosodott ki. Csak a politikai válság rendeződése után, a 1906-os év második felében helyezték a fejedelmet és bujdosó társait magyar földön végső nyugalomra. 1904. április 18-án Ferenc József a következő leiratot intézte Tisza István miniszterelnökhöz.

„A magyar történelem kiváló alakjai közül egyedül II. Rákóczi Ferenc hamvai nyugosznak idegen földben, s e hamvaknak hazaszállítása a nemzetnek ismételt közhajját képezi. Hála légyen érte az isteni gondviselésnek: azok az ellentétek és félreértések, amelyek súlyosan neheztedek elődeinkre hosszú századokon át, ma már egy végkép letűnt korszak történelmi emlékeit képezik. Király és nemzet kölcsönös bizalma és az alkotmány visszaállított békes uralma megteremtették a trón és nemzet közötti egyesült munkásság alapfeltételét képező összhangot. Keserőség nélkül gondolhatunk tehát vissza mindannyian a mögöttünk álló borús korszakra, s a király és nemzet egyesült kegyelete keresheti fel mindazok emlékezetét, kiknek vezető szerep jutott a letűnt küzdelmekben. Ennélfogva utasítom, hogy II. Rákóczi Ferenc hamvai hazaszállításának kérdésével foglalkozzék és erre vonatkozó javaslatait elvárom.”

1906. október 20-án az Országgyűlés külön törvénnyel törölte el az 1715. évi 49. Tc.-et, amely örökös száműzetésre és vagyonelkobzásra ítélte a fegyveres felkelés főbb vezetőit, azokat, akik nem tettek hűségesküvet a császárra. Ugyanekkor különböző bizottság utazott Konstantinápolyba a hazaszállítás megszervezése ügyében. 27-én lépett magyar földre a temetési menet Orsovánál, ahol ünnepélyesen fogadta az odautazott kormányküldöttség. A környező városok küldöttségei mindjárt csatlakoztak is a kísérezhez. A Bánáton keresztül, Lugos - Temesvár - Szeged - Budapest volt az útirány. Városunk ottárgi küldöttsége élén Juhász Mihály polgármesterrel Szegeden foglalta el helyét a kísérez menetben. Az ország lakosságának ünnepelése mellett rohadtak le kegyeletüket az érdeklődők: II. Rákóczi Ferenc, Zrínyi Ilona, Rákóczi József a fejedelem fia, Bercsényi Miklós és neje Csáki Krisztina, Eszterházy Antal, Thököly Imre és Sibrik Miklós előtt. 28-án éjjel szállították tovább a hamvakat Kassára, ahol pompás külsőségek mellett helyezték őket végső nyughelyükre. Thököly Imrét a kismárki evangélikus templomban helyezték örök nyugalomra.

Külön jelentőséggel bírt ez az esemény városunk életében, mivel Károlyi Sándor előtt Bercsényi Miklós volt Vásárhely hűbérura. Marosszéki Bercsényi Miklós osztályegység útján kapta meg Vásárhelyt 1652-ben. Fia ifjú Bercsényi Miklós, apjával együtt harcolt a törökök ellen több helyütt az országban több éven keresztül. Részt vettek Buda visszafoglalásában 1686-ban, majd két hónap múlva a szegedi vár ostromában, ahol ifj. Bercsényi Miklós olyan vitézül harcolt, hogy I. Lipót várkapitánnyá nevezte ki és számára grófi címet adományozott. Így október 27-én, tehát a hazaszállítás napján díszközgyűlést tartottak, ahol tudós helytörténetírónk, Szeremlei Sámuel mondott ünnepi beszédet. Ekkor nevezték el a Csalogány utcát Bercsényiről, Tornyai Jánossal pedig megfestették Bercsényi egészalakos portréját, amely ma is látható a városházán. Idézzük fel Szeremlei Sámuel beszédének nyomán Rákóczi szabadságharcának főbb mozzanatait, benne a Vásárhelyt érintő eseményeket.

Az 1699. évi karlócai békekötéssel befejezett tényre vált a török kiűzése Magyarország területéről. Az alkotmányos rend helyreállítása azonban nem következett be, az ország lakosságának korábbi sérelmei újból a felszínre kerültek. I. Lipót császár kijelentette, azzal, hogy a Habsburg-ház őrzi ki a törököket magyar földről, alkotmányunk hatálya meg is szűnt, s az országot így a tartományok közé sorolja be. Karaffa tábornokot nevezte ki a Bécsben székelő kormány élére.

A nemességet súlyos hátrányok érték, mivel csak azok foglalhatták el korábbi hűbérbirtokaikat, akik igazolni tudták jogosultságukat. A török dúlások miatt a levéltárak nagy része megsemmisült, ezért csak kevesen tudták oklevelekkel bizonyítani igazukat. Az adóterhek alatt nyögő jobbágyok, akik nem sokkal korábban sokszor háromfelé is adóztak, terhelhetőségük végső határához érkeztek el. Széles rétegek számára vált a pusztá lét elviselhetetlenné, akik a haza megmentőjét Rákóczi Ferencben vélték megtalálni. Rákóczi egyik uradalma a Bercsényiével volt határos Lengyelországban. A két főúr sokszor együtt kesergett a haza megromlott állapotán.

A spanyol örökösödési háború miatt meggyengült a Habsburg-ház, hadereje le volt kötve. Eljött tehát az alkalmas idő a cselekvésre. XIV. Lajos francia király, aki szembekerült az osztrákokkal, segítséget ígért Rákócziinak. Levélváltásukat azonban elárulták, Rákóczi így a bécsújhegyi börtönbe került, ahonnan sikerült megszöknie. Lengyelországba menekült, innen tört be Magyarországra és szőlította föl népét a fölkelésre. Cum Deo pro Patria et Libertate - bontotta ki zászlóit, mely alá gyülekeztek Esze Tamás jobbágyai, a vármegyék és városok csapatai. Rövid idő alatt sikerült elfoglalniuk az ország jelentős részét. Az 1705-ös szécsényi országgyűlésen vezérlő fejedelemmé választották, ahol igazságát szolgáltatott az addig üldözött protestánsoknak. Az ónodi országgyűlésen pedig kimondták a Habsburg-ház trónfosztását. „Eb ura fakó, mától fogva József nem királyunk” - kiáltott fel Bercsényi, s nagyhatású beszédet tartott a szabadság és a magyar haza mellett. Ezzel azonban lehetetlenné váltak a békeegyezség feltételei, s ezért lassanként a royalista főurak elpártoltak a fejedelem

mellől. XIV. Lajos szerencsecsillaga is leáldozott, békekötésre kényszerült a Habsburgokkal. József, az új király helyreállította országunk alkotmányos rendjét. Rákóczi megmaradt eredeti álláspontja mellett, bízott a közeli jobb szerencsében, majd a fővezéri teendőket Károlyi Sándorra ruházta át, aki a majtényi síkon letette a fegyvert. Ezután pedig megkötötte a szatmári békét. A bujdosókat a török szultán fogadta be, Rodostóban telepedhettek le, ahol évdíjből tarthatták fenn magukat.

Városunk abban a régi mozgalmas időkben egy ideig a török birodalomhoz tartozott. Itt biztonságban voltak ugyan a vallási üldözésektől és fosztogatásoktól: csak úgy tarthatták fent magukat, ha a hadviselő felekhez egyaránt adóztak. A császári katonaság és a végházak rablócsapatainak dúlása olyan mértékűek voltak, hogy elnéptelenedett teljesen a Tisza-Maros köze egészen Nagyváradig. Elődeink el is menekültek innen, s hét évig üresen hagyták városunk falait. Mikor pedig visszatértek, már készülöben volt Rákóczi forradalma. Amikor pedig kitudódtak a felkelés terve, Vásárhelyt, Bercsényi örökös városát a császár átadta Schlik Lipót császári tábornoknak. Am ez a lakosság figyelmen kívül hagyta, és Bercsényi fővezér felhívására a felkéréshez csatlakozott. A helyben maradtoknak ekkor szembe kellett nézniük a szerbek kegyetlenkedéseivel, akik a Duna-Tisza közének mentén mindent elpusztítottak, föl egészen Ceglédig. Városunk csak úgy maradt ki ebből az irtóhadjáratból, hogy Rákóczi Vásárhely alá rendelte Károlyi Sándort és Bottyán generálist. Bottyán csapatai élén visszaverte a szerbek támadásait. A szabadságharc után városunk Károlyi Sándor hűbérbirtoka lett.

Visszatérve a száműzöttekhez: a megelőző évek, évtizedek történéseit ismerve, a bujdosók méltán reménykedhettek abban, hogy hamarosan újabb háború következik, amelyben fegyvert foghatnak a régi ellenség ellen. Addig is megpróbálták életüket a legcél-szerűbben berendezni. A közös étkezéseket, amelyre dobszó hívta őket, valamint az imádkozás idejét gyakori séta, néha vadászat, fürdőzés és egymás látogatása élénkítette fel. A nap javarészeiben azonban maguk határozták meg, mivel is töltik el az idejüket. A fejedelem délelőtt írogatott és olvasott, délután pedig a műhelyében sztalos munkákat végzett. A Porta 24 házat bérelt számukra. Az emigránsok egész utcát foglaltak el. Rákóczi és Bercsényi viszonylag kényelmes körülmények között tölthette napjait. Magát az utcát a *Magyarok utcájának* nevezik ma is, amely idegenforgalmi látványosság, a magyar turisták zarándokhelye. Lassan, de sajnos biztosan fogyott a kis csapat. Előbb Bercsényi halt meg, majd 1735-ben maga a fejedelem. Utolsóan maradt Rákóczi hűséges titkára és krónikása Mikes Kelemen, aki 1761-ben zárta le az örökre a szemeit.

Végezetül álljon itt egy strofa Lévy József verséből, ami kifejezi a bujdosó magánnyosságát.

„Egyedül hallgatom tenger mormolását,
Tenger habja felett futó szél zúgását,
Egyedül, egyedül
A bujdosók közül
Nagy Törökországban”

Rosztóczyné Kenéz Julianna